

การสร้างนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อค้นหาความมั่นคงในอาชีพและมีชีวิตที่ดีบนแผ่นดินเกิด DEVELOPING LOCAL ETHNOGRAPHIC RESEARCHERS TO INVESTIGATE CAREER SECURITY AND BETTER LIFE IN MOTHERLAND

วรรณดี สุทธิธารากร
Wandee Sutthinarakorn
¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาอาชีวศึกษา ภาควิชาอาชีวศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
feduwdsu@ku.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการเรียนรู้จากการสำรวจปัญหาในภาคเกษตรกรรม และพัฒนาโครงการวิจัยที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีบนแผ่นดินเกิดโดยนักวิจัยท้องถิ่น เป็นการวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกากญอ เลอเวือะและลาหู่ จำนวน 35 คน ในพื้นที่ภูเขาสูง จังหวัดเชียงใหม่และ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้มีความสามารถในการวิจัยโดยเริ่มต้นศึกษาปัญหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีกับคนในชุมชน 5 หมู่บ้าน รวม 242 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้คือแผนที่เดินดินและแบบสำรวจข้อมูลในอาชีพ แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง และการประชุมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นการมีชีวิตที่ดี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 พื้นที่ขาดความมั่นคงในอาชีพ เนื่องจากที่ดินทางการเกษตรไม่มีเอกสารสิทธิ์ รายได้จากภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 40,000-80,000 บาทต่อปี ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ คนในชุมชนแก้ปัญหาด้วยการเกื้อกูลกันผ่านกลไกวัฒนธรรมชุมชน โดยจัดกิจกรรมธนาคารข้าว และผ้าป่าข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 พื้นที่มีปัญหามีชีวิตที่ดีในเรื่องของอนามัยสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน รวมทั้งไม่ได้รับการเพิ่มพูนความรู้ในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีที่ตรงกับความต้องการของชุมชนตามจังหวะเวลาที่เหมาะสม จากปัญหาที่พบกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นจึงได้พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อหาทางออกในการสร้างความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีให้กับชุมชนของตนเอง ผ่านการปรับปรุงระบบการผลิตที่ใช้วิธีการของเกษตรผสมผสานที่เชื่อมโยงกับตลาดทางเลือกที่พอเหมาะกับระบบการผลิต โดยมีการบริหารจัดการที่สนับสนุนความรู้และสำนึกรับผิดชอบในการผลิตอาหารปลอดภัย

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ นักวิจัยท้องถิ่น ความมั่นคงในอาชีพ การมีชีวิตที่ดี

Abstract

The purposes of this research were to form the local ethnographic researchers through a learning process related to the investigation of problems in an agricultural sector and develop community-based research projects leading to a solution for a career security and living better life in the motherland. The participants were thirty-five (35) young ethnic hill tribes known as Karen, Lawa and Lahu from high lands in Chiang Mai and Mae Hong Son provinces. They were trained to have basic research skills starting from a study of problems on 'career security' and 'well-being' for people of 242 households in five (5) tribal villages. Research instruments included a foot map, a career survey, Non-structured interview. In addition, a focus group discussion was also applied to encourage opinions relevant to the 'better life' concept. Data were analyzed by mean of frequency counts, percentage, and content analysis. Findings revealed that the ethnographic groups in five (5) villages lacked of career security because there were no 'land right documents' for their agricultural areas. Moreover, their average annual incomes from agricultural sector were ranged between 40,000 - 80,000 baht which were not sufficient for living expenses. Community people

solved their own problems depending on community's cultural mechanism such as 'rice bank activity' and 'rice donation' to help needy families. All ethnographic groups in five (5) villages have common problems relevant to household's environmental health and the lack of career and well-being development that responding to the community needs in the proper time. Based on the emerged problems, local researchers have been developed research proposals to investigate solutions towards 'career security' and 'better life' for their own communities by improving production systems that employed integrated farming connected to alternative markets which best suited to their production systems based on 'good management' with knowledge based and food safety responsibility consideration.

Keywords: Ethnographic group; Local researcher; Career security; Better life

1. บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดใหญ่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เป็นพื้นที่ตั้งของจังหวัดมีทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่บนภูเขาสูง พื้นที่ราบส่วนใหญ่เป็นเขตเมืองเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเมือง ส่วนบนเทือกเขาที่สลับซับซ้อนเป็นถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่นปกากญอ ลัวะ ลาหู่ ปัญหาใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์คือไม่มีที่ดินทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากวัฒนธรรมการทำมาหากินของกลุ่มชาติพันธุ์มักหมุนเวียนพื้นที่ เมื่อมีการใช้พื้นที่ไประยะหนึ่ง จะทำการหมุนเวียนพื้นที่เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ แต่วิถีดังกล่าวมักถูกมองอย่างไม่เข้าใจว่า “เป็นการทำอะไรเลื่อนลอย” [1] การทำไร่หมุนเวียนทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเนื่องจากที่ดินถูกจับจองจากกลุ่มชนอื่น กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพเนื่องจากขาดความรู้ในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น เนื่องจากได้รับการส่งเสริมจากบริษัทเอกชน เช่น การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำให้มีการใช้สารเคมีอย่างหนาแน่นมากขึ้น กระนั้นก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีฐานะยากจน ต้องออกไปรับจ้างในเมืองเพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงชีพ ประกอบกับสภาวะการขาดแคลนแรงงานระดับล่างในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเป็นเหตุให้มีแรงดึงดูดแรงงานจากภูเขาสูงสู่พื้นที่ราบมากขึ้น [2]

ปัจจุบัน การเติบโตด้านการท่องเที่ยวที่ขยายตัวมากขึ้นทำให้ชุมชนถูกรุกไล่จากวัฒนธรรมภายนอก ความยากจนทำให้เยาวชนหนุ่มสาวตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ หลายคนถูกชักจูงสู่การขายบริการ รวมทั้งเข้าสู่วงจรของการค้า ยาเสพติด หลายพื้นที่อยู่บนเส้นทางค้ายาเสพติด ทำให้เกษตรกรทำมาหากินลำบาก เนื่องจากถูกระงับพื้นที่จากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ สถานการณ์ที่เป็นอยู่ ทำให้เกษตรกรมีภาวะจำกัดในการทำมาหากินยากขึ้นทุกขณะ ตลอดระยะเวลาของการแก้ไขปัญหา ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาหมักเป็นคณนอก เช่น บุคลากรจากองค์กรภาครัฐ

นักวิจัย แต่คนในกลับไม่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาปัญหาและแก้ไขปัญหของตนเอง

ในภาคเกษตรกรรมที่คนหนุ่มสาวได้รับอิทธิพลจากความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หลายคนเรียนหนังสือแล้วไม่กลับสู่ชุมชนอีกเลย หลายคนไม่ชอบการทำงานเกษตรแบบดั้งเดิมที่เห็นภาพความสำเร็จในอาชีพของคนในครอบครัวและชุมชน หลายคนอาจมีความชอบในอาชีพช่าง การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร การตีบตันในวิถีอาชีพเกษตรที่มีขอบเขตอยู่เพียงการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จึงเป็นข้อจำกัดของคนรุ่นใหม่ที่จะเข้าสู่อาชีพ เชื่อมร้อยกับตัวอย่างของความสำเร็จในอาชีพของคนในชุมชน จึงไม่เป็นแรงจูงใจในการสืบสานอาชีพเกษตรกรรม รวมไปถึงการสร้างอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับ ภาคเกษตรกรรมของคนในชุมชน ดังนั้นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทั้งคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และเยาวชนคนหนุ่มสาว ได้ทำความรู้จักกับตนเองและชุมชนในมิติต่างๆ ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะช่วยให้บุคคลในชุมชนได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและเชื่อมร้อยกับความรู้ภายนอกในโลกของการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดทางเลือกในอาชีพและสร้างสรรค์อาชีพบนแผ่นดินเกิด ซึ่งจะนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของสังคม เยาวชนไม่เป็นเหยื่อของกระบวนการค้ายาเสพติด และค้ำมนุษย์

ปัญหาจากความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาต้องเรียนรู้และตื่นขึ้นมาทำหน้าที่วิจัยด้วยตนเองด้วยกระบวนการศึกษาปัญหา การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และการลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเองจึงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการดำเนินการโดยนักวิจัยท้องถิ่นเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รู้จักตนเอง รู้จักครอบครัวและชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ทั้งในมิติของปัจจุบันและประวัติศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่การมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในแงุ่มทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การตัดสินใจของผู้คน ศาสนา วัฒนธรรม และจริยศาสตร์ นักวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ

นำไปสู่การค้นหาคำรู้จากความจริง อันจะนำไปสู่ทางเลือกในอาชีพ รวมไปถึงการ

สร้างงานสร้างอาชีพ เพื่อสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สิ่งที่ดีกว่าด้วยการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่มในชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสร้างนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการเรียนรู้จากการสำรวจปัญหาในภาคเกษตรกรรม

2.2 เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีบนแผ่นดินเกิดโดยนักวิจัยท้องถิ่น

3. การทบทวนเอกสารและกรอบคิดในการวิจัย

ความมั่นคงในอาชีพ

ความมั่นคงในอาชีพ หมายถึง การที่บุคคลมีความพึงพอใจในงาน อันเนื่องมาจากการยอมรับในเสถียรภาพของงานซึ่งมาจากการมีรายได้และสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง [3] หากบุคคลขาดเสถียรภาพในการทำงาน จะทำให้สามารถทำงานเพื่อประกอบอาชีพในลักษณะที่ชั่วคราว หรือทำงานได้ในบางช่วงเวลา (part time) หรืออยู่ในภาวะที่ต้องหางานให้ตัวเองอยู่ตลอดเวลา [4] การที่รัฐบาลจะสร้างความมั่นคงทางสังคมจะต้องทำให้คนในสังคมมีความมั่นคงในอาชีพและมีชีวิตที่ดี โดยการปรับปรุงรายได้และสวัสดิการให้กับคนในชาติ ความมั่นคงทางอาชีพมักถูกออกแบบเพื่อลดโอกาสในการตกงานของคนในสังคม รวมทั้งออกแบบเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนในสังคม [5] ซึ่งข้อกำหนดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาชีพต้องมีความยืดหยุ่น ก้าวข้ามข้อจำกัดในตลาดแรงงาน [6]

การมีชีวิตที่ดี

ความมั่นคงในอาชีพมีความสัมพันธ์กับการมีชีวิตที่ดี [7] ซึ่งทิวาพร เฟิลล์มันน์ [8] ได้อธิบายการมีชีวิตที่ดีว่ามีความหมายเดียวกับคุณภาพชีวิตจำแนกเป็น 4 มิติคือ

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย ได้แก่ การให้ความสำคัญกับสุขภาพ รู้จักบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ และมีสารอาหารครบถ้วน พักผ่อนและ ออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านอารมณ์ เป็นการสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ การทำงานอดิเรกที่ชอบ การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ การฝึกสมาธิ เป็นต้น

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสังคม เป็นการสร้างการยอมรับ และยกย่องจากสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อน ๆ หรือหน่วยงานต่างๆ ที่จัดขึ้น การใช้เวลาว่าง

บำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน และการปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสติปัญญา เป็นการเพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเอง อาทิ การอ่านหนังสือ การเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในด้านต่างๆ การศึกษา ข้อมูลด้วยตนเองจากสื่อสารสนเทศ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น รวมไปถึงการหัดสังเกตและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ส่วนสำนักงานกองทุนและสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ [9] ได้แนะนำการมีชีวิตที่ดีตามหลักการสร้างสุขภาพคนไทย 6 อ. ดังนี้

1. อาหาร รับประทานอาหารที่หลากหลาย เน้นผักผลไม้ หลีกเลียงอาหารประเภทไขมันและแป้งในปริมาณมากเพราะทำให้เกิดโรคอ้วน โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวาน

2. ออกกำลังกาย ควรออกกำลังกายสม่ำเสมอครั้งละ 30 นาที อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง

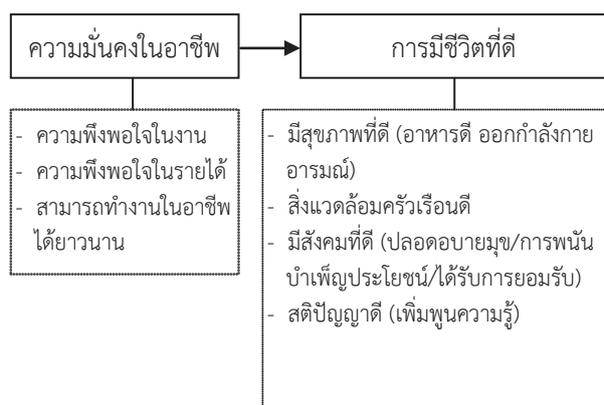
3. อารมณ์ การมีอารมณ์ดีมีความสัมพันธ์กับการมีสุขภาพที่ดี เช่น เมื่อมีความสุข ส่งผลให้ร่างกายตื่นตัว ผ่อนคลายการทำงานของสมองจะดีและอายุยืน การรู้จักควบคุมอารมณ์อย่างเหมาะสม จึงมีผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจทำให้การดำรงชีวิตประจำวันมีความสุขควบคุมอารมณ์อย่างเหมาะสม จึงมีผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจทำให้การดำรงชีวิตประจำวันมีความสุข

4. อนามัยสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมในบ้านที่ดีเอื้อต่อการมีสุขภาพดีของคนในครอบครัว พร้อมๆ กับการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชนด้วย

5. อโรควา หลีกเลียงปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้เกิดโรคต่างๆ เช่น หลีกเลียงการกินอาหารที่มีไขมันสูง การกินอาหารรสจัด อาหารที่สุกๆ ดิบๆ หรืออาหารที่มีสารปนเปื้อน ควรจัดการกับความเครียดโดยทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ

6. อบายมุข งดเว้นบุหรี่ สุรา ยาเสพติด การพนัน และการสำส่อนทางเพศ ซึ่งเป็นภัยร้ายแรงที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพกายและจิตใจ

สรุป ความมั่นคงในอาชีพหมายถึงความพึงพอใจในงานที่มีอันนำมาซึ่งรายได้ที่แน่นอน ซึ่งสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและอนามัยสิ่งแวดล้อม จากการทบทวนเอกสารได้สังเคราะห์กรอบคิดในการวิจัย ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบคิดในการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งสร้างนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ เลอเวือะ และลาหู่ในพื้นที่ จ. เชียงใหม่ และ จ. แม่ฮ่องสอน เพื่อค้นหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีบนแผ่นดินเกิดและพัฒนาโครงการวิจัยจากพื้นฐานปัญหาของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการในช่วงเดือนตุลาคม 2557 – มีนาคม 2558

5. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Research) ซึ่งคนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาปัญหาของตนเองเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีด้วยตัวของตัวเอง

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 35 คน จาก 5 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 7 คน ทำการสำรวจความมั่นคงในอาชีพเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดี ดังนี้

- 1) กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอบ้านขุนอมลอง ต. ยั้งเมิน อ. สะเมิง จ. เชียงใหม่ จำนวน 25 ครัวเรือน
- 2) กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอบ้านดอกแดง อ. ฮอด จ. เชียงใหม่ จำนวน 80 ครัวเรือน
- 3) กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอบ้านหนองเต่า ต. แม่วิน อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ จำนวน 60 ครัวเรือน
- 4) กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่บ้านจาโบและบ้านปะสี ต. ท่าตอน อ. แม่สาย จ. เชียงใหม่ จำนวน 26 ครัวเรือน
- 5) กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋ อ. แม่สะเรียง จ. แม่ฮ่องสอน จำนวน 51 ครัวเรือน

เยาวชนทั้งหมดได้รับการฝึกฝนในการพัฒนาโครงการวิจัยจากโจทย์ของการวิจัยคือ ปัญหาความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ นักวิจัยท้องถิ่นจะเป็นผู้ดำเนินการวิจัยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

เทคนิคและเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้เทคนิคของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้คือ แผนที่เดินดินและแบบสำรวจการปลูกพืช การใช้ที่ดินและรายได้ทางการเกษตร แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-structural interview) การประชุมกลุ่มเพื่อสะท้อนผลการสำรวจต่อชุมชน และการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาโครงการวิจัยให้กับเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดโจทย์ของการวิจัยในประเด็นของความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดี ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารเกี่ยวกับความมั่นคงในอาชีพและความมั่นคงในชีวิต พร้อมถ่ายทอดความรู้ให้กับนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ สร้างประเด็นคำถามเพื่อบรรจุในแบบสำรวจเพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่นได้ศึกษาปัญหากับคนในชุมชนของตนเอง เพื่อนำไปสู่การเขียนโครงการวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่กำหนดเป้าหมายเพื่อนำผลการวิจัยสู่การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหา พร้อมสะท้อนผลจากการแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างการเรียนรู้จากการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสำรวจการใช้ที่ดินและรายได้ที่สะท้อนความมั่นคงในอาชีพวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่และร้อยละ ส่วนข้อมูลจากการสะท้อนผลการสำรวจในการประชุมกลุ่มใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตีความและให้ความหมายกับข้อมูล พร้อมจัดหมวดหมู่ตามประเด็นความสำคัญ รวมทั้งให้ความรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูลแก่นักวิจัยกลุ่มเป้าหมาย

6. ผลการวิจัย

ผลการสำรวจปัญหากับคนในชุมชนของกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่น พบว่า

6.1 กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 พื้นที่ขาดความมั่นคงในอาชีพเนื่องจากที่ดินทางการเกษตรเป็นพื้นที่ป่าสงวน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครอง และจำนวนที่ดินที่ถือครองเป็นที่แปลงเล็ก บางพื้นที่ได้แก่บ้านจะโบและปะสีเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินถือครอง เป็นเหตุให้ต้องรอนแรมไปทำไร่ในพื้นที่ที่ห่างไกล ทำให้มีความเสี่ยงจากผลผลิตถูกลักขโมย (ตารางที่ 1) ผลผลิตทั้งหมดเกษตรกรไม่สามารถตั้งราคาจำหน่ายได้เอง ยังต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางซึ่งแม้ว่าโครงการหลวงจะให้ช่วยเหลือในการเป็นแหล่งรับซื้อ แต่จำนวนผลผลิตและราคายังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รายได้จากภาค

วรรณดี สุทธิธินรากร
วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน – ธันวาคม 2559

เกษตรกรกรมส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 40,000 – 80,000 บาทต่อปี ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ (ตารางที่ 2 และ 3) และแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์จะคงดำรงอาชีพทางการเกษตรไว้ได้ แต่คนในชุมชนสะท้อนว่า “ที่ยังคงทำการเกษตรอยู่ เนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า”

ตารางที่ 1 แสดงการถือครองที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์เพื่อทำการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ เลอเวือะ และลาหู่ ใน 5 พื้นที่

พื้นที่	การถือครองที่ดินต่อครอบครัว			
	ไม่มีที่ดินทำกิน จำนวน (ร้อยละ)	1 - 10 ไร่ จำนวน (ร้อยละ)	11 - 20 ไร่ จำนวน (ร้อยละ)	รวม จำนวน (ร้อยละ)
หมู่บ้านขุนอมลอง	-	23 (92.0)	2 (08.0)	25 (100.0)
หมู่บ้านดอกแดง	-	42 (52.5)	38 (47.5)	80 (100.0)
หมู่บ้านหนองเต่า	-	37 (61.7)	23 (38.3)	60 (100.0)
บ้านจะโอบและบ้านปะสี	21 (80.77)	5 (19.2)	-	26 (100.0)
หมู่บ้านป่าแป้	14 (34.1)	37 (65.9)	-	41 (100.0)

ตารางที่ 2 แสดงการประกอบอาชีพทางการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ เลอเวือะ และลาหู่ ใน 5 พื้นที่

พื้นที่	การประกอบอาชีพทางการเกษตร
หมู่บ้านขุนอมลอง	เกษตรกรปลูกเสาวรส สตรอเบอร์รี่ ชูคินี กาแฟ และถั่วแขก จำนวน 23 ครอบครัว ผลผลิตที่ได้จำหน่ายให้กับโครงการหลวง ส่วนอีก 2 ครอบครัวปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อในหมู่บ้าน
หมู่บ้านดอกแดง	เกษตรกรปลูกเสาวรสอินทรี จำนวน 22 ครอบครัว ปลูกเสาวรสอินทรีและมะเขือเทศจำนวน 13 ครัวเรือน ทั้ง 2 กลุ่มส่งผลผลิตให้กับโครงการหลวง โดยเกษตรกรที่เหลืออีก 45 ครัวเรือนปลูกมะเขือเทศ กะหล่ำปลี ข้าวโพด โดยในครอบครัวผลิตใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร ผลผลิตที่ได้จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง
หมู่บ้านหนองเต่า	เกษตรกรทั้งหมดปลูกพืชเมืองหนาว เช่น สลัดแก้ว สลัดใบ สลัดแดง แครอท สุกินี สตรอเบอร์รี่ เสาวรส บลูเบอร์รี่ หอมญี่ปุ่น กาแฟ ปลูกดอกไม้ เช่น ดอกพิคอส เยียเบร่า เบจามาส ดอกผักขม ผลผลิตที่ได้ส่งให้กับโครงการหลวงและพ่อค้าคนกลาง
บ้านจะโอบและบ้านปะสี	เกษตรกรบ้านจะโอบและปะสีมีเพียง 5 ครอบครัวที่มีที่ดินขนาดเล็ก ขณะที่ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกิน ยังชีพด้วยการเดินทางไปปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์บริเวณชายแดนพม่า โดยปล่อยทิ้งไว้จนถึงช่วงเก็บเกี่ยวโดยไม่ได้อยู่เฝ้าไร่ ทำให้ผลผลิตกว่าครึ่งถูกบุคคลที่ไม่ใช่เจ้าของเก็บเกี่ยว
หมู่บ้านป่าแป้	เกษตรกรทำไร่ข้าวโพด ปลูกผัก และปลูกข้าวไว๋กิน ผลผลิตที่ได้จำหน่ายให้กับโครงการหลวงและพ่อค้าคนกลาง

ตารางที่ 3 แสดงรายได้จากการปลูกพืชของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ เลอเวือะ และลาหู่ ใน 5 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	รายได้เฉลี่ยต่อปี			
	40,000-80,000 บาท จำนวน (ร้อยละ)	80,001 - 100,000 บาท จำนวน (ร้อยละ)	มากกว่า 100,000 บาท จำนวน (ร้อยละ)	รวม จำนวน (ร้อยละ)
หมู่บ้านขุนอมลอง	21 (84.0)	2 (8.0)	1 (4.0)	25 (100.0)
หมู่บ้านดอกแดง	36 (45.0)	0 (0.0)	44 (55.0)	80 (100.0)
หมู่บ้านหนองเต่า	34 (56.7)	4 (6.7)	22 (36.6)	60 (100.0)
บ้านจะโอบและบ้านปะสี	19 (70.4)	7 (25.9)	0 (0.0)	26 (100.0)
บ้านป่าแป้	23 (45.1)	20 (39.2)	8 (15.7)	51 (100.0)

6.2 สำหรับการมีชีวิตที่ดี เมื่อพิจารณาจากการรับประทานอาหารเช้าและวิถีทางเศรษฐกิจ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์นิยมรับประทาน ข้าว เผือก มันและถั่วงา ซึ่งมีต้นทุนจากการปลูกพืชแบบดั้งเดิม เมื่อเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้ที่มีฐานะดีและด้อยกว่า โดยช่วยเหลือผ่านกิจกรรม “ธนาคารข้าว” “ผ้าป่าข้าว” ทั้งยังไม่มีช่องว่างของผู้นับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ และศาสนาดั้งเดิมคือการนับถือ “ผี” ด้วยวิถีแห่งวัฒนธรรมทำให้ชุมชน

ยังคงประคองกันเพื่อผ่านพ้นความยากจน เมื่อครอบครัวที่มีฐานะต่ำกว่าประสบกับความตึงตันในทางเศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเกี่ยวร้อยคนในชุมชน รวมทั้งระหว่างชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน

6.3 กลุ่มชาติพันธุ์นิยมกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 พื้นที่มีข้อจำกัดในเรื่องอนามัยสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน เนื่องจากเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ ใต้ถุนบ้าน พื้นที่มีน้ำท่วมขังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และมีปัญหาเรื่องความสะอาดและสุขลักษณะในการ

รับประทานอาหาร และที่พอกอยู่อาศัย อีกทั้งเยาวชนเริ่มมีปัญหาเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และกระบวนการค้ามนุษย์ ปัญหาดังกล่าวผู้นำชุมชนกล่าวว่า “เป็นเรื่องทุกข์ใจอย่างที่สุดของพ่อแม่” ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญที่คนในชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านเห็นว่า เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์

6.4 การเพิ่มพูนความรู้ในการประกอบอาชีพและการมีชีวิตที่ดีที่ดำเนินการอยู่ขององค์กรภาครัฐ คนในชุมชนเห็นว่ายังไม่ตรงกับความต้องการและความพร้อมของชุมชน จึงเห็นว่าการลุกขึ้นมาศึกษาปัญหาของชุมชนเพื่อค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

6.5 จุดแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์คือการเกาะเกี่ยวทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนจุดอ่อนคือขาดความมั่นคงในอาชีพ เนื่องจากไม่ประสบความสำเร็จจากการสร้างรายได้ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งจากจุดแข็งและจุดอ่อนนำไปสู่การพัฒนาโครงการวิจัยของนักวิจัยท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ในการเสริมพลังชุมชนในการสร้างระบบเกษตรกรรมเชิงจิตวิญญาณเพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยนิยามเกษตรกรรมเชิงจิตวิญญาณว่าเป็นระบบเกษตรที่ปลูกในระบบเกษตรทางเลือก (Alternative Farming) ที่แตกต่างจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือพืชชนิดเดียวในแปลงเดียวกัน (Monoculture) โดยการปลูกในระบบใหม่นี้ใช้พื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการสร้างอาหารปลอดภัยให้กับผู้บริโภคด้วยจิตสำนึกที่รับผิดชอบ โดยโครงการวิจัยท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น (สกว.) ในเวลาต่อมา โดยนักวิจัยท้องถิ่นได้ออกแบบการวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ทั่วถึงโดยคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของโครงการ

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 จากการสำรวจความมั่นคงในอาชีพ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์มีความดิ้นรนในอาชีพการเกษตร เนื่องจากมีข้อจำกัดเอกสารสิทธิ์ของการเป็นเจ้าของที่ดิน ไม่สามารถควบคุมราคาผลผลิตได้ ส่วนใหญ่สามารถสร้างรายได้จากภาคเกษตรกรรมเพียง 40,000 – 80,000 บาทต่อปี ทำให้ยากต่อการสร้างความมั่นคงในอาชีพตามแนวคิดของ Probst [3] ทางเลือกของการอยู่รอดคือการหาอาชีพเสริมด้วยการเป็นแรงงานรับจ้าง ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องหางานให้ตนเองอยู่ตลอดเวลาตามข้อคิดเห็นของ Graegg and Wadsworth [4]

รวมทั้งมีความเสี่ยงที่จะมีอาชีพที่เบี่ยงเบนไปจากปัทสนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด และการค้ามนุษย์

7.2 อย่างไรก็ตามกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีพื้นฐานการมีชีวิตที่ดีจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของกลุ่มที่มีฐานะที่ดีกว่ากับกลุ่มที่ด้อยกว่า ซึ่งเป็นผลมาจากการมีวัฒนธรรมที่ดี ซึ่งอยู่ในแนวทางของการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางสังคมตามแนวคิดของ ทิวพร เฟลล์มันน์ [8] แม้ว่าข้อปฏิบัติอื่นๆ ยังประสบปัญหาไม่ว่าจะเป็นคุณภาพชีวิตทางร่างกาย อนามัยสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน และการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง

7.3 การสำรวจปัญหาโดยนักวิจัยท้องถิ่น ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้เห็นปัญหาของตนเอง และค้นหาทางออกด้วยการทำเกษตรประณีตบนพื้นที่แปลงเล็กเพื่อสร้างผลผลิตคุณภาพ ซึ่งเชื่อมร้อยกับกลไกตลาดการค้าที่เป็นธรรม ซึ่งต้องประสานความร่วมมือกับเครือข่ายผู้ผลิต เครือข่ายผู้บริโภคจะเป็นทางออกของการสร้างความมั่นคงในอาชีพด้วยตัวของตัวเอง [5] ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทำให้นักวิจัยท้องถิ่นได้เห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาโครงการวิจัยที่ใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการภายใต้วงจรของการวางแผน การทดลองปฏิบัติและตรวจสอบผลการปฏิบัติ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มีข้อจำกัดเรื่องการใช้ที่ดิน จึงควรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน (Integrated Farming) ในระบบเกษตรอินทรีย์ (Organic Farm) หรือระบบอาหารปลอดภัย (Food Safety) โดยเชื่อมโยงกับตลาดทางเลือก (Alternative Market) ที่เป็นตลาดของชุมชนมากกว่าการจัดจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง

8.2 กลุ่มชาติพันธุ์ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ในเรื่องการปลูกพืชในระบบเกษตรทางเลือก และการบริหารจัดการที่ดีในการผลิตที่เชื่อมโยงกับตลาดที่พอเหมาะกับสินค้าทางการเกษตรของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ที่เป็นธรรมและพอเหมาะกับการดำรงชีพ ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรเป็นองค์กรหลักในการเสริมความรู้ให้กับชุมชนและเกี่ยวข้องความร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนและเครือข่ายผู้บริโภคในการสนับสนุนการผลิตและจำหน่ายอาหารปลอดภัย

8.3 กลุ่มชาติพันธุ์ควรได้รับการส่งเสริมความรู้ในเรื่องอนามัยในครัวเรือนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชีวิตที่ดี ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสร้างรายได้ที่พอเหมาะในครัวเรือน โดยกระทรวงสาธารณสุขควรมีบทบาทหลักในการส่งเสริมความรู้

8.4 หน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนทุนในการวิจัยควรเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนได้เรียนรู้การพัฒนาโจทย์ของการวิจัยท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- [1] พณพฤษ อุดมกิตติ. 2554. **เขตวัฒนธรรมพิเศษกับความจริงที่เกิดขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์**. ค้นเมื่อ 12 เมษายน 2558 จาก www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id=198. [ออนไลน์].
- [2] ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2539. “ความรุนแรงกับมายาการแห่งอัตลักษณ์” ใน **สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โคมลศิลป์ทอง.
- [3] Probst, T. M. 2002. The Impact of Job Insecurity on Employee Work Attitudes, Job Adaptation, and Organizational Withdrawal Behaviors. In J. M. Brett & F. Drasgow (eds.) **The Psychology of Work: Theoretically Based Empirical Research**. Mahwah, NJ:Lawrence Erlbaum Associates.
- [4] Gregg, P. and J. Wadsworth. 1989. A Short History of Labour Turnover, Job Tenure, and Job Security. **Oxford Review of Economic Policy**, 11 (1), p.1975-1993.
- [5] Heckman, J. J. and C.. S.Pages. 2000. The Cost of Job Security Regulation: Evidence from Latin American Labor Market. **Journal of the Latin American and Caribbean Economic Association**, 1 (1), p.109 -154.
- [6] Kugler, A. D. 2004. **The Effect of Job Security Regulations on Labor Market**. University of Chicago Press, November 16-17, 2004, 183-228.
- [7] วรรณดี สุทธิจินรากร และคณะ. 2558. การบริหารจัดการที่ดีและเส้นทางสู่การเรียนรู้เพื่อยกระดับความสามารถในอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม**, 14(1), น. 171-177.
- [8] ทิวาพร เฟิลล์มันน์. 2555. **การพัฒนาคุณภาพชีวิต**. ค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2557 จาก [www.stou.ac.th/study/sumrit/1154\(500\)/page1-11-54\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/1154(500)/page1-11-54(500).html) [ออนไลน์].
- [9] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2551. **แนวหลัก 6 อ. สร้างสุขภาพคนไทย**. ค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2557 จาก www.thaihealth.or.th/health/content/article/5331. [ออนไลน์].